

и образовательных проблем, а также проблем охраны здоровья и трудоустройства в развитых странах Запада не менее важно, чем зарабатывание денег. Даже если за благотворительностью стоят имиджевые интересы, это само по себе, не всегда плохо, если только эти интересы не выступают единственными и доминирующими.

И, наконец, самое важное заключается в том, что благотворительность как гуманитарная технология имеет функцию политико-социального влияния и контроля. Она выступает инструментом коррекции и вмешательства членов обеспеченных социальных слоев в жизнь и развитие менее обеспеченных слоев населения.

Список использованных источников

1. Atkinson R. *Philanthropy's Function: A Neo-Classical Reconsideration* / R. Atkinson. – New York: New York University's National Center of Philanthropy and the Law, 2009. – 28 p.
2. Andreoni J. *Philanthropy* / J. Andreoni. – Wisconsin: Madison, 2006. – 80 p.
3. Clotfelter C. T. *The Impact of Tax Reform on Charitable Giving* / C. T. Clotfelter. – Cambridge: MIT Press, 1990. – 133 p.
4. Hodgkinson V. *The Nonprofit Sector and the New Global Community: Issues and Challenges* / V. Hodgkinson, R. Sumariwalla // *The Nonprofit Sector in the Global Community: Voices from Many Nations*. – San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1992. – 289 p.

Chernyshov V. A., post-graduate student of the Chair of Philosophy, Donetsk National University MES of Ukraine (Ukraine, Vinnitsa), elena_andrienko8@mail.ru

Charity as a kind of «soft power» technologies

The article is devoted to the philosophical inquiry of the phenomenon of charity organizations as the institutional basis of «soft power» technologies. It was concluded that charity as humanitarian technology has a function of political and social influence and control. It is the instrument of interference of representatives of richer social layers into life of less rich social layers.

Keywords: influence, social consciousness, society, interests.

Чернишов В. А., аспірант кафедри філософії, Донецький національний університет МОН України (Україна, Вінниця), elena_andrienko8@mail.ru

Благодійність як вид технологій «м'якої сили»

Стаття присвячена філософському дослідженню феномена благодійних організацій як інституційного підґрунтя технологій «м'якої сили». Зроблено висновок про те, що благодійність як гуманітарна технологія має функцію політико-соціального впливу та контролю, і є інструментом втручання членів забезпечених прошарків в життя менш забезпечених шарів населення.

Ключові слова: вплив, суспільна свідомість, суспільство, інтереси.

* * *

УДК 316.42

Джалілова О. М.,
аспірантка, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ),
aledzha@gmail.com

РИЗИК У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена визначенню сутності поняття «ризик». Особлива увага в статті приділена методологічному аналізу концепції ризику в роботах відомих дослідників: У. Бека, Е. Гідденса, Н. Лумана. Автор дає характеристику поняттю «суспільство ризику», що активно використовується у соціологічних, економічних, політичних та інших дослідженнях. Втім, його визначення залишається серйозною проблемою через неоднозначність тлумачень «феномену ризику». В статті аналізуються дослідження соціальних ризиків. Виявлена специфіка сучасного суспільства яка полягає в тому, що соціальна реальність змінюється з великою швидкістю, змушуючи членів суспільства і суспільство в цілому функціонувати в таких ситуаціях, в яких відсутні правила поведінки в індивідуальній або суспільній практиці, в наявному досвіді взаємодії. Акцентовується увага на проблемі соціальних змін сучасного суспільства під впливом високих наукомістких технологій.

Ключові слова: ризик, суспільство, безпека, соціальна реальність.

Ризики завжди супроводжували життя і людини, і суспільства, однак усвідомлення важливості їх вивчення прийшло зовсім нещодавно, в середині ХХ століття, і було пов'язане з появою глобальних проблем.

У сьогодишньому світі відбувається загострення кризових явищ, наростання хаосу, невизначеності, викликаних збільшенням конкуренції, надають допуск обмежених і невідтворюваних ресурсів; масовим впровадженням як недостатньо апробованих і високоризикових інновацій, так і нерівномірністю розвитку, причому не тільки між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, центром і периферією, а й між динамічно розвиненими і консервативними регіонами і країнами.

На початку ХХІ століття інтенсивність і різноманіття ризиків нарастають настільки швидкими темпами, що вчені стали говорити про ризик як невід'ємну рису сучасного суспільства, здатної привести його до руйнування і загибелі. За останні десятиліття з'явився цілий ряд нових ризиків, які стали частиною життя сучасної людини. Сьогодні суспільство породжує все нові види ризиків, які роблять його нестабільним і схильним до саморуйнування. Ризик стає характеристикою соціального життя. Сучасне суспільство поступово перетворюється на суспільство високого ризику.

Можна сказати, що до соціальних ризиків відносяться такі явища і процеси соціальної сфери суспільства, які несуть небезпеку соціальної дестабілізації і є досить складними за своєю структурою, специфічних функцій і соціальних наслідків, що ускладнюють якісне прогнозування їх розвитку. Соціальні ризики є індикатором рівня соціальної напруженості як на локальному, регіональному рівні, так і на рівні всього світового співтовариства.

З цих позицій можна мати на увазі соціальний ризик, як небезпеку, що виникає в рамках соціальної сфери суспільства, що має негативні соціальні наслідки і яка позначається на життєдіяльності індивідів, соціальних груп і суспільства в цілому.

Ряд авторів визначають суспільство ризику як специфічний спосіб організації соціальних зв'язків, взаємодії і відносин людей в умовах невизначеності, коли відтворення життєвих засобів, фізичних і духовних сил людини здобувають не соціально спрямований характер, а переважно випадковий, імовірнісний, якого витісняють виробництвом самого ризику.

Таким чином, поняття «ризик» не є новацією. Соціальні ризики існували протягом людства і простежувалися ще в працях давньогрецьких мислителів: Платона, Аристотеля, Сенеки. У цих роботах мова йде про те, що на стадії первісного суспільства найбільш значущими ризиками, яким піддавалися люди, були природні (екологічні) ризики, а також ряд медичних (хвороби і смертність). У період рабовласницького ладу крім перерахованих набули значення економічні і військові ризики. У період античності виникає новий тип ризику – духовний, який описується Платоном.

Перехід до індустріальної стадії розвитку супроводжувався посиленням соціальних ризиків, що виникли в період рабовласницького суспільства. Причому дане посилення було детерміновано рядом економічних і політичних ризиків, пов'язаних з процесами обгородження, частковою заміною ручної праці машинною, масовими

міграціями, зростанням злочинності, географічними відкриттями і рядом інших факторів.

В кінці XVIII – початку XIX століття відбувається формування і розвиток техногенного ризику, пов'язаного з науково-технічним процесом, що посилюється механізацією виробничих процесів, численними відкриттями в природничих науках. Крім того, протягом XIX століття здійснюється накопичення національних (етнічних) ризиків. В середині XX століття, на думку вчених, відбувається перехід до нового щаблю у суспільному розвитку – так званого постіндустріального або інформаційного суспільства, не тільки увібрав в себе всі колишні види ризиків, але і генерував безліч нових. До їх числа можна віднести такі, як ризик тероризму, інформаційний ризик і ін.

Філософське осмислення ризику знаходить відображення в роботах мислителів XV–XVIII століть Н. Макиавеллі, Т. Гоббса, Б. Паскаля, А. Гелена, О. Рена, А. Н. Уайтхеда, Р. Кантільона. Поняття «ризик» зустрічається у Н. Макиавеллі в роботі «Государ», де він долі протиставляє здатність людини визначати свою долю і активну діяльність, а отже, ризик. Т. Гоббс описує стан суспільства, яке, висловлюючись сучасною термінологією, ми назвали б станом «абсолютного ризику», і пропонує «суспільний договір» як певний спосіб «мінімізації ризику». Математичні теорії французького філософа XVII ст. Блеза Паскаля призвели до усвідомлення того, що людина може приймати рішення в ситуації з невизначеним результатом і передбачити майбутнє за допомогою чисел. У філософській антропології німецького філософа А. Гелена людина наділена статусом «істота, яка ризикує з конститутивними можливостями нещастя». В своїх міркуваннях американський філософ, відомий дослідник ризику Орвін Ренн характеризує «ризик як поділ реальної дійсності і можливості».

Американський філософ А. Н. Уайтхед, аналізуючи причини глобальних цивілізаційних зрушень, виявляє їх в метафізичному вимірі людського буття, які він називає «пригодою», без якого не було б розвитку людства, а також висуває ідею, що в міру розвитку людської цивілізації, ступінь соціальної стабільності і безпеки зменшується. У працях французького економіста Р. Кантільона ризик розглядається як функціональна характеристика підприємництва. Також слід відзначити роботи К. Ясперса, Ж. Бодрійяра, які досліджують взаємини людини з сучасним світом, занедбаність, розгубленість сучасної людини. Ясперс закликає ризикувати, оскільки в цьому він бачить єдину можливість справжньої комунікації з іншими людьми і свого самовираження. Французький соціолог Ж. Бодрійяр вказує на ризик деградації, виснаження, який прихований в культурі XX століття.

Першими вивчати соціальний ризик стали такі вчені, як У. Бек, Е. Гідденс, Н. Луман, П. Словік, С. Ліхейстайн, М. Дуглас, А. Відлавскі, К. Дейк та інші. Різні дослідники по-різному визначають поняття соціального ризику, вкладаючи в нього специфіку досліджуваної соціальної групи або конкретної сфери діяльності. Але визначення поняття «ризик» в різних дослідженнях тісно пов'язаний з такими поняттями як небезпека, загроза, невизначеність, ймовірність подій з тим чи іншим результатом. Це виражає важливі риси ризику, а також у визначеннях поняття ризику завжди простежується процес прийняття рішення в умовах невизначеності результату подій.

Першим запропонував поняття «суспільство ризику» німецький соціолог Ульріх Бек. Його концепція «суспільства ризику», в якому предметом дослідження є соціальні зміни як фактори ризику в суспільстві в епоху пізнього або високого модернізму. У своїй праці «Суспільство ризику. На шляху до іншого модерну» У. Бек виділяє дві ключові теорії: теорія «суспільства ризику» і теорія «рефлексивної модернізації» [2, с. 384].

У теорії «суспільство ризику» У. Бек стверджує, що в процесі розвитку сучасне індустріальне суспільство, що характеризується розподілом благ, поступово витісняється «суспільством ризику», що виникає, характерною ознакою якого є виробництво і споживання ризиків. На думку У. Бека, «суспільство ризику» починає формуватися тоді, коли ризики, вироблені індустріальним суспільством, починають виходити з-під контролю соціальних інститутів, що забезпечують безпеку індустріального суспільства, і домінувати в публічному і індивідуальному дискурсах. Лейтмотивом його роботи «Суспільство ризику» служить наступна теза: створення нових технологій веде до виробництва нових технологічних (насамперед індустріальних) ризиків. Він виділяє такі особливості ризику: по-перше, ризик завжди створюється в соціальній системі; по-друге, обсяг ризику є функцією якості соціальних відносин і процесів; і третє, ступінь ризику залежить від експертів і експертного знання.

Проблема ризику безпосередньо пов'язана зі стрімкою індустріалізацією, з одного боку, і з непередбаченими (негативними) наслідками модернізації, з іншого. Не випадково, У. Бек проводить аналогію – виробництво і розподіл багатства в індустріальному суспільстві змінюється виробництвом і розподілом ризику в сучасному суспільстві ризику. З цієї логіки можна прослідити попереднє визначення ризику. «Ризик – це систематична взаємодія суспільства з погрозами і небезпеками, які індуковані і вироблені процесом модернізації як таким. Ризики, на відміну від небезпек минулих епох, є наслідком загрозової сили модернізації і породжуваних її почуттів невпевненості і страху» [2, с. 21].

Німецький соціолог каже про те, що соціальні ризики являють собою не одноразові акти, а процеси, що мають певні фази: поширення і споживання ризику. Остання фаза – фаза споживання ризику – веде до його накопичення і зростання. Отже, концентрація ризику веде до «ефекту бумеранга», тобто народжується зворотний зв'язок, і споживання ризику стає одночасно його початком і виробництвом.

Визначаючи соціальні особливості ризику, У. Бек говорить про те, що ризики стають некалькульованими, неконтрольованими і латентними. Ризики не можуть бути сприйняті органами чуття людини і піддані математичній калькуляції. Такі ризики сприймаються і осмислюються людьми тільки через знання. На думку У. Бека, все суспільство розділене на експертів ризику і не експертів. Експерти ризику – це певні посередники між наукою і громадськістю, наприклад, засоби масової інформації, які впливають на готовність населення сприймати деякі явище як ризик. Важливо відзначити, що деякі загрози спеціально виділяють для того, щоб відвернути увагу від іншого ризику. Не експертами є люди – жертви різних катастроф, наприклад, екологічних, які виявляються в залежності від оцінок експертів.

Як вже було сказано, в концепції сучасного суспільства У. Бека, крім теорії «суспільства ризику», існує і теорія

«рефлексивної модернізації». Тут У. Бек розглядає відмінність між поняттями «рефлексія» і «рефлексивність». Під рефлексією У. Бек розуміє соціальне усвідомлення і осмислення процесів, що породжуються суспільством ризику, іншими словами – це знання і усвідомлення, що відбуваються в суспільстві процесів, пов'язаних з різними ризиками. А під рефлексивністю вчений розуміє зіткнення суспільства з наслідками свого функціонування, в той же час «соціальна рефлексивність передбачає незнання, тобто не осмислення проблем, а мимовільне і непомітне зіткнення суспільства з результатами його розвитку, з ризиками і небезпеками, що породжуються процесом модернізації» [2, с. 135].

Рефлексивність означає самознищення індустріального суспільства. Вона породжує глибокі соціальні кризи в суспільстві. Рефлексія ж розуміється як соціальне усвідомлення змін, що відбуваються. Вона включає в себе «публічну і наукову рефлексію, експертизу і контрехпертизу, вироблення альтернативних оцінок і професійних практик, а також дискусії всередині організацій і професійних кіл з приводу власного розвитку» [2, с. 137].

На думку британського соціолога Ентоні Гідденса, ризик є процесом модернізації і активізується процесами глобалізації. Ризик є «спутником системи, який прагне до встановлення панування над природою і рефлексивного творення історії» [6, с. 107]. Ризик в концепції Е. Гідденса аналізується на рівні соціуму. На його думку, ризик є результатом модернізації і активізується процесами глобалізації. Глобалізація інтенсифікує процеси соціального виробництва. Зростає складність соціальних систем і відносин. Е. Гідденс, як і У. Бек, відзначає «збільшення числа ненавмисних наслідків соціальних процесів у суспільстві. Сьогодні людина оточена ризиками, що йдуть від технологічних і соціальних систем. Загрозливі ризики виходять з-під контролю не тільки індивідів, але і величезних організацій, включаючи держави» [5, с. 274].

Небезпека пов'язана з ризиком, вважає Е. Гідденс, і навіть відноситься до визначення, що таке ризик: наприклад, ризик потонути при перетині Атлантики в маленькій шлюпці більша, ніж на океанському лайнері, так як варіація небезпек в першому випадку вище. Однак, хоча небезпека і ризик тісно пов'язані, їх відмінність не залежить від того, чи оцінює індивід альтернативи в соціальній дії чи ні. Людина, яка ризикує чимось, визнає небезпеку. Звичайно, існує можливість відхилити дію, яка потенційно ризикована, без усвідомлення наскільки ризиковані самі індивіди. Іншими словами, якщо люди не визнають небезпек, то вони їм піддаються. У цьому місці виникає інша проблема – чи приймають індивіди відповідальність за ризик своєї дії або ж вони перекладають її на інших.

Е. Гідденс вводить важливу для нашого дослідження тезу: ризик створює свої середовища, які впливають на величезні маси індивідів (наочний приклад, великі міста). Безпеку в такому середовищі він визначає як «специфічний набір мінімізованих небезпек. Суб'єктивне переживання безпеки в середовищі ризику зазвичай тримається на балансі між довірою і рівнем прийнятного ризику. Аналіз розподілу ризику діяльності при поточному стані справ і знань становить профіль ризику, що створює ризиковану середу» [6, с. 119–120].

Е. Гідденс вважає, що вторгнення абстрактних систем, таких як інформація, грошові системи, розподіл праці, комунальні послуги, засоби метеорологічного моніторингу тощо, разом з динамічною природою знання означає, що свідомість ризику проникає в діяльність практично кожної людини. Дослідження ризику і оцінки ризику – один із способів «колонізації майбутнього», а це означає, що «весь світ майбутніх подій відкритий для перетворення людьми в тих межах, які, наскільки це можливо, встановлюються в результаті оцінки ризику» [6, с. 107].

«Колонізація майбутнього» створює нові форми ризику, найчастіше інституційно організовані, впливу яких піддається кожна людина. Для таких форм ризику перш за все властиво рефлексивне відстеження. У зв'язку з цим Гідденс виділяє «адаптивні реакції суб'єктів щодо усвідомлення ризику» [6, с. 116]. До адаптивних реакцій суб'єктів щодо усвідомлення ризику Е. Гідденс відносить: прагматичне прийняття ризику, яке означає концентрацію на щоденних проблемах для «виживання», постійне подолання; витриманий оптимізм є постійною вірою в краще, незважаючи на будь-які небезпеки, наявні в сьогоденні; цинічний песимізм передбачає пряму причетність до неприємностей, які викликані небезпеками зі значними наслідками; радикальне зобов'язання – це практична боротьба з існуючими джерелами безпеки.

Е. Гідденс розглядає ризик в тісному взаємозв'язку з таким поняттям як довіра. Гідденс вважає, що соціальна дія, яка завжди ризикована, виникає в результаті прийняття рішення, яке стосується довіри до соціальної системи. Довіра, за Гідденсом, – «це умова для зниження або мінімізації ризику. Таким чином, відсутність довіри може призвести до деструктивних наслідків для соціальної системи» [6, с. 130].

Вивчення соціального ризику розглядається в роботах німецького соціолога Н. Лумана. У своїй роботі «Поняття ризику» Н. Луман розглядає онтологічні підстави у вивченні ризику і, на його думку, «поняття ризику ставить під питання раціональну природу діяльності людини» [8, с. 150]. Н. Луман говорить про те, що ризик є основною рисою соціальної реальності, де вибір дії – вибір з безлічі альтернатив – є невизначеність майбутнього. Таким чином, Н. Луман стверджує, що немає поведінки, вільної від ризику.

Н. Луман спирається на логіку обчислення форм Дж. С. Брауна при визначенні поняття ризику, відповідно до якої, дослідник повинен оперувати не об'єктом, а розрізненням. Так, для визначення ризику Н. Луман використовує два розрізнення: «ризик / надійність» і «ризик / небезпека». На думку Н. Лумана, розрізнення «ризик / надійність», і розрізнення «ризик / небезпека» побудовані асиметрично. В обох розрізненнях поняття ризику означає «складний комплекс обставин, з якими зазвичай доводиться мати справу, щонайменше, в сучасному суспільстві» [8, с. 151]. Відмінність «ризик / надійність» розкриває проблему вимірювання, відмінність «ризик / небезпека» підкреслює, що рішення стосовно ризику грає певну роль. Небезпека ж – це те, на яку ніхто не наражається. Внаслідок цього Н. Луман дає визначення ризику: «ризик не означає «факту», що існує незалежно від того, чи спостерігаємо за ним і ким саме спостерігається» [8, с. 154]. Дослідник стверджує, що вільної від ризику поведінки не існує: для розрізнення «ризик / надійність» не існує абсолютної

надійності, а розрізнення «ризик / небезпека» означає, що якщо рішення взагалі приймається, то ризику уникнути не можна.

Особливу увагу Н. Луман приділяв проблемі попередження ризику. Під попередженням ризику Н. Луман розуміє «підготовку до невизначених майбутніх збитків – зменшення ймовірності збитку або зменшення його розмірів» [8, с. 156]. Таким чином, попередження можливо практикувати і в разі небезпеки, і в разі ризику.

Н. Луман предметно розглядає особливості ризиків в різних сферах суспільства (політичної, економічної і технічної), а також ризик в організації.

Етимологія слова «ризик» не дає задовільної відповіді щодо його природи. Тут Н. Луман змінює стратегію дослідження і переводить аналіз поняття ризику на рівень другого порядку. Використовуючи досить складний і тонкий концептуальний апарат, він намагається пояснити ризик через розрізнення, яка є в спостерігача. Справа в тому, що ситуації, які позначаються як ризик, які зведені в одному понятті, зводять і множину відмінностей. Дана множина формується іншим – множиною випадковості, контингенції. Можна сказати простіше – знову ставиться під сумнів раціональна природа ризику. Тут відзначимо істотну деталь. Н. Луман поміщає випадковість ризикованих дій на шкалу «теперішнє – майбутнє»: «Те, що може статися в майбутньому, залежить від рішення, яке слід прийняти в сьогодні. Бо про ризик говорять тільки в тих випадках, коли може бути прийнято рішення, без якого не було б шкоди» [8, с. 154].

З цих міркувань цілком очевидно виводяться два параметра ризику. По-перше, за Н. Луманом, ризик виникає з безлічі контингенцій, тобто випадково. Аналіз ризику в термінах раціональної поведінки індивіда, а, значить – можливість передбачення наслідків соціальної дії, не цілком адекватний. Ніхто насправді не зможе повністю спрогнозувати ризик. Але тоді який же сенс у теоріях ризику, поняття якого пов'язані з кількісною калькуляцією? Може бути, вся справа тільки в тому, щоб поставити (як в деяких теоріях моралі) якийсь ідеал, що дозволяє побачити свою (і інших людей теж) невідповідність вимогам раціональності. По-друге, проблема ризику виникає в результаті рішення. Саме цьому аспекту присвячені численні праці в економічних науках, соціально-політичному аналізі і теорії прийняття рішень. Н. Луман вважає, що важливо побачити в цьому випадку соціальну сторону. Наприклад, рівень прийнятного ризику різний для тих, хто приймає політичні рішення, і тих, кого ці рішення стосуються.

На сьогоднішній день недостатньо дослідницьких робіт з вивчення соціального ризику в різних соціальних групах і спільнотах. Ризики впливають на всі сфери суспільства, особливо, на систему цінностей; на форму і масштаби колективної соціальної дії: так, розростання ризиків до глобальних масштабів, з одного боку, може призвести до глобалізації соціальної дії, виходу соціальних суб'єктів – громадських рухів, політичних партій і т.д. на транснаціональний рівень, з іншого боку, протилежним наслідком є соціальна апатія; інституційному рівні суспільства утворюються нові соціальні інститути, необхідні для підтримки громадських та екологічних балансів, інститут екологічної освіти, екологічного менеджменту; на політичному рівні – систематичні аварії і катастрофи можуть сприяти популярності ідеї сильної

влади, посилити тягу мас до авторитаризму і навіть до тоталітарних форм правління.

Науково-філософське осмислення граничних підстав буття, природи соціуму і людини, їх взаємовідносини допоможуть усунути наявні ризики і запобігти потенційно негативним. Важлива роль у цьому процесі належить освіті. Вона, з одного боку, забезпечує грамотність населення в області знань про ризики і питань безпеки, а з іншого боку – освіта допоможе підвищити професіоналізм людей, які працюють в галузі управління ризиками.

Таким чином, специфіка сучасного суспільства полягає в тому, що соціальна реальність змінюється із запаморочливою швидкістю, змушуючи членів суспільства в цілому функціонувати в таких ситуаціях. В цьому випадку невизначеність виступає конструктивною ознакою, тобто середовищем появи ризику, тому зростання невизначеності може спричинити за собою ще більший ризик. Ризик є об'єктивною категорією сучасного наукового аналізу, оскільки вносить невизначеність у наші дії елементи присутні в самій навколишній для нас реальності, тоді як зміст поняття «ризикованої поведінки» є суб'єктивним.

Список використаних джерел

1. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни / А. Альгин. – М.: Мысль, 2000. – 152 с.
2. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну / У. Бек; [пер. с нем. В. Седелника, Н. Федоровой]. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
3. Гидденс Э. Устроение общества: Очерк теории и структуризации / Э. Гидденс; [пер. с нем. Тюрина И.] – М.: Академ. проект, 2003. – 302 с.
4. Бехман Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний: [монография] / Г. Бехман; [пер. с нем. А. Ю. Антоновского, Г. В. Гореховой, Д. В. Ефременко, В. В. Каганчук, С. В. Месяц]. – М.: Логос, 2010. – 248 с.
5. Вилдавски А., Дейк К. Теория восприятия риска: кто боится, чего и почему / А. Вилдавски, К. Дейк; [пер. с англ. Ковалева А. Д.] // THESIS. – 1994. – Вып.5. – С.268–276.
6. Гидденс Э. Судьба, риск и безопасность / Э. Гидденс; [пер. с англ. Баньковской С. П.] // THESIS. – 1994. – Вып.5. – С.105–134.
7. Дуглас М. Риск как судебный организм / М. Дуглас; [пер. с англ. Ковалева А. Д.] // THESIS. – 1994. – Вып.5. – С.250.
8. Луман Н. Понятие риска / Н. Луман; [пер. с нем. Филиппова А. Ф.] // THESIS. 1994. – Вып.5. – С.135–160.
9. Платон Апология Сократа // Диалоги: Пер. с древнегр. – Харьков: Фолио, 1999. – С.11–34.
10. Рубанец О. М. Информационное суспільство: когнітивний креатив постнекласичних досліджень: [монографія]. – К.: Вид. ПАПАНА, 2006. – 420 с.

References

1. Al'gin A. P. Risk i ego rol' v obshhestvennoj zhizni / A. Al'gin. – M.: Mysl', 2000. – 152 s.
2. Bek U. Obshhestvo riska: Na puti k drugomu modernu / U. Bek; [per. s nem. V. Seledel'nika, N. Fedorovoj]. – M.: Progress–Tradiciya, 2000. – 384 s.
3. Giddens Je. Ustroenie obshhestva: Ocherk teorii i strukturacii / Je. Giddens; [per. s nem. Tjurina I.] – M.: Akadem. projekt, 2003. – 302 s.
4. Behman G. Sovremennoe obshhestvo: obshhestvo riska, informacionnoe obshhestvo, obshhestvo znaniy: [monografija] / G. Behman; [per. s nem. A. Ju. Antonovskogo, G. V. Gorohovoj, D. V. Efremenko, V. V. Kaganchuk, S. V. Mesjac]. – M.: Logos, 2010. – 248 s.
5. Vildavski A., Dejk K. Teorija vosprijatija riska: kto boitsja, chego i pochemu / A. Vildavski, K. Dejk; [per. s angl. Kovaleva A. D.] // THESIS. – 1994. – Vyp.5. – S.268–276.
6. Giddens Je. Sud'ba, risk i bezopasnost' / Je. Giddens; [per. s angl. Ban'kovskoj S. P.] // TNESIS. – 1994. – Vyp.5. – S.105–134.
7. Duglas M. Risk kak sudebnyj organizm / M. Duglas; [per. s angl. Kovaleva A. D.] // TNESIS. – 1994. – Vyp.5. – S.250.
8. Luman N. Ponjatje riska / N. Luman; [per. s nem. Filipova A. F.] // TNESIS. 1994. – Vyp.5. – S.135–160.

9. Platon Apologija Sokrata // Dialogi: Per. s drevnegr. – Har'kov: Folio, 1999. – S.11–34.

10. Rubanec' O. M. Informacijne suspil'stvo: kognityvnyj kreatyv postneklasychnyh doslidzhen': [monografija]. – K.: Vyd. PARAPAN, 2006. – 420 s.

Dzhalilova O. V., graduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), aledzha@gmail.com

The risk in modern society: socio–philosophical analysis

The article is devoted to defining the essence of the concept of «risk». Particular attention is paid to the article methodological analysis of the concept of risk in the works of renowned researchers: U. Beck, E. Giddens, N. Luhmann. The author characterizes the concept of «risk society», which is widely used in the social, economic, political and other studies. However, its definition remains a serious problem because of the ambiguity of interpretations «of the phenomenon of risk». It is analyzed the study of social risks in the article. The specificity of modern society means that the social reality is changed of high speed, forcing members of the community and society as a whole to function in such situations where there are no rules of conduct in the individual or social practice, the interaction of the experience. The attention is focused on the problem of social change in modern society under the influence of high technologies.

Keywords: risk society, the danger, the social reality.

Джалилова А. Н., аспирантка, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), aledzha@gmail.com

Риск в современном обществе: социально–философский анализ

Статья посвящена определению сущности понятия «риска». Особое внимание в статье уделено методологическому анализу концепции риска в работах известных исследователей: У. Бека, Э. Гидденса, Н. Лумана. Автор дает характеристику понятию «общество риска», которое активно используется в социологических, экономических, политических и других исследованиях. Впрочем, его определение остается серьезной проблемой из-за неоднозначности толкования «феномена риска». В статье анализируется исследование социальных рисков. Выявлена специфика современного общества, заключающаяся в том, что социальная реальность меняется с большой скоростью, заставляя членов общества и общество в целом функционировать в таких ситуациях, в которых отсутствуют правила поведения в индивидуальной или общественной практике, в имеющемся опыте взаимодействия. Акцентируется внимание на проблеме социальных изменений современного общества под воздействием высоких наукоемких технологий.

Ключевые слова: риск, общество, опасность, социальная реальность.

* * *

УДК 1(091)

Стокалич И. С., младший научный сотрудник, Центр гуманитарного образования Национальной академии наук Украины (Украина, Киев), stokalich@outlook.com

Философская антропология Н. Бердяева в оценке О. Клемана

Анализируются антропологические и социально–философские идеи Н. Бердяева в контексте европейской философии первой половины XX в. Цель статьи – представить рецепцию идей Бердяева в Европе на основе работы О. Клемана «Бердяев, русский философ во Франции». В исследовании применяются методы герменевтической интерпретации и сравнительного анализа текстов. Основополагающим в авторской интерпретации творчества Бердяева является следующее положение: философ рассматривает широкий круг вопросов из области философии истории и социальной философии, философии религии и этики, однако исходным и объединяющим началом его учения является философская антропология, проблемы свободы, апологии творчества, смысла истории, личности, персонализма как философского мировоззрения. Исследование О. Клемана позволяет утверждать не только связь с европейскими мыслителями, такими как Г. Марсель, Ж. Маритен, Э. Мунье, П. Л. Лансберг, наличие общего интереса к проблемам экзистенциальной и феноменологической философии, к антропологическим темам, но и взаимное влияние на выработку философских концепций. Особое влияние философия Н. Бердяева оказала на французский религиозный персонализм, в первую очередь на учение Э. Мунье.

Ключевые слова: история философии, французский персонализм, философская антропология Н. Бердяева, рецепция философских идей.

(статья друкується мовою оригіналу)

Учение Н. А. Бердяева отличает широкий круг поставленных философских вопросов, рассматриваемых

мировоззренческих тем. Философ интересуется проблемами философии истории и социальной философии, философии религии и этики, взаимосвязи цивилизации и культуры, массового человека и личности, свободы и детерминации, дуализма духа и материи, проблемами познания, творчества и др., тем не менее, исходным и объединяющим началом его «философского мирозерцания» является философская антропология. Как пояснял сам мыслитель: «В центре моего философского творчества находится проблема человека. Поэтому вся моя философия в высшей степени антропологична. Поставить проблему человека – это значит в то же время поставить проблему свободы, творчества, личности, духа и истории. <...> Философия моя экзистенциального типа, если пользоваться современной терминологией. Но она может быть также отнесена к философии духа» [1, с. 19]. Об актуальности бердяевских постановок вопросов о человеке, смыслах его индивидуального и общественного бытия свидетельствует внимание к творчеству «великого киевлянина» (как называли философа ещё при жизни) современных исследователей, в частности, известных украинских и российских учёных: И. В. Бычко [2, с. 29–41], С. Б. Крымского [2, с. 6–12; 3], М. В. Поповича [2, с. 72–74], В. Г. Табачковского [2, с. 41–52], П. П. Гайдено [4], М. Н. Громова [5], Н. В. Мотрошиловой [6]. В этих исследованиях подчёркивается принадлежность философа к киевской школе экзистенциальной философии; в качестве актуальной проблемы историко–философского дискурса обсуждается вопрос о персонализме и/или экзистенциализме бердяевской философии; соотносится дореволюционный и послереволюционный, эмигрантский опыт философствования, соответственно – проблематика работ того или иного периода; ставятся вопросы о языке философии Бердяева, историософичности, эсхатологичности его мышления; анализируется критика философом тоталитарных режимов, феномена большевизма; интерпретируется идея богостроительства, принятая философом, а также актуализируются в контексте особенностей бытия современного человека бердяевские идеи свободы, антропологии, апологии творчества, смысла истории, личности, которая и «есть сама свобода».

Кроме того, отдельно стоит выделить обращение исследователей к теме связи идей Н. А. Бердяева с западной философской традицией, его оценки таких течений как философия жизни, экзистенциализм, философская антропология. Прежде всего, подчёркивается особый интерес Бердяева к неклассической философии XIX века в лице А. Шопенгауэра, С. Кьеркегора, Ф. Ницше [4, с. 453–458; 6, с. 251–257]. Что касается философии XX века, то обращается внимание на бердяевскую критику хайдеггеровского экзистенциализма и высокую оценку философии любви М. Шелера, хотя и с критическими замечаниями за «принижение свободы духа», «неумение вскрыть активность жизни» [6, с. 244–245]. Многие исследователи отмечают также анализ Бердяевым учений З. Фрейда, К.–Г. Юнга, Ж.–П. Сартра, К. Ясперса. Причём, мысль Бердяева по отношению к творчеству западных коллег была довольно критичной, в частности, имело место размежевание с А. Бергсоном [6, с. 254–258]; во французском экзистенциализме Н. А. Бердяеву недоставало «веры в божественное призвание человека, в его всемогущество и творческую мощь» [4, с. 458], хотя